

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ПРАВА ТА ІННОВАЦІЙНОЇ ОСВІТИ**

Кафедра теорії держави та права

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ: ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ

Назва освітньо-професійної програми	Право
Рівень вищої освіти	третій (освітньо-науковий)
Галузь знань	D Бізнес, адміністрування та право
Спеціальність	D8 Право
Вид навчальної дисципліни	вибіркова
Мова викладання	українська
Рік навчання	перший (заочна)

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
Протокол від 11.07.2025 № 11

СХВАЛЕНО

Вченою радою Навчально-
наукового інституту права та
інноваційної освіти
Протокол від 19.06.2025 № 11

ПОГОДЖЕНО

Гарант освітньої програми «Право»

Роман МИРОНЮК

(підпис)

Розглянуто на засіданні кафедри теорії держави та права Навчально-наукового інституту права та інноваційної освіти, протокол від 12.06.2025 № 20

Політичні та правові вчення: історія та сучасність. Робоча програма навчальної дисципліни. Дніпро: Дніпровський державний університет внутрішніх справ, 2025. 29 с.

РОЗРОБНИКИ:

1. Професор кафедри теорії держави та права Дніпровського державного університету внутрішніх справ, доктор юридичних наук, професор Добробог Людмила Миколаївна;
2. Доцент кафедри теорії держави та права Дніпровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент Талдикін Олександр Васильович.

РЕЦЕНЗЕНТИ:

1. в.о. завідувача кафедри конституційного адміністративного та трудового права Національного університету «Запорізька політехніка», доктор юридичних наук, професор Максакова Руслана Миколаївна;
2. адвокат, доктор філософії в галузі права Гудим Інга Володимирівна.

**Лист оновлення та перезатвердження
робочої програми навчальної дисципліни**
(додаток 1 до Робочої програми навчальної дисципліни)

1.ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни	
	денна форма здобуття вищої освіти	заочна форма здобуття вищої освіти
Кількість кредитів ЄКТС	-	4
Загальна кількість годин	-	120
Рік підготовки	-	1
Семестр	-	2
Лекції	-	6
Семінарські	-	-
Практичні	-	12
Самостійна робота	-	102
Індивідуальні завдання (курсова робота)	-	-
Підсумковий семестровий контроль	-	залік

2.МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність», є оволодіння аспірантами науково-теоретичними знаннями про політичні та правові вчення в історичному контексті, формування системи світоглядних засад та дослідницьких навичок щодо розуміння природи і змісту сучасних концепцій розвитку політичних та правових вчень; визначення загальних закономірностей їх розвитку, з'ясування сутності, визначення можливих перспектив їх подальшого розвитку.

Інтегральна компетентність (за наявності) – Здатність продукувати нові ідеї, розв'язувати комплексні проблеми професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності у сфері права, застосовувати методологію наукової та педагогічної діяльності, проводити власне наукове дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Загальні компетентності:

ЗК1 – Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

ЗК2 – Здатність розробляти наукові проекти та управляти ними.

ЗК3 – Здатність розв'язувати комплексні проблеми на основі системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного кругозору.

ЗК4 – Здатність усно і письмово презентувати результати власного наукового дослідження українською та іноземною мовами, глибоко розуміти іншомовні наукові та професійні тексти за напрямом досліджень.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК1 – Здатність планувати та виконувати оригінальні дослідження, досягати наукових результатів, які створюють нові знання у галузі права та дотичних до неї міждисциплінарних напрямках і можуть бути опубліковані у провідних наукових виданнях з права та суміжних галузей.

СК2 – Здатність застосовувати методи правового і міждисциплінарного дослідження, виявляти їх евристичні можливості та межі, використовувати релевантний дослідницький інструментарій.

СК3 – Здатність здійснювати науково-педагогічну діяльність у вищій освіті та проектах правничої освіти у системі освіти дорослих.

Програмні результати навчання:

РН1 – Мати передові концептуальні та методологічні знання у сфері права і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень, отримання нових знань та здійснення інновацій.

РН2 – Вільно презентувати та обговорювати з фахівцями і нефахівцями результати досліджень, наукові та прикладні проблеми права державною та іноземною мовами, оприлюднювати результати досліджень у наукових публікаціях у провідних наукових виданнях.

РН5 – Планувати і виконувати теоретичні та прикладні дослідження з права та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного наукового інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті усього комплексу передових концептуальних і методологічних знань щодо досліджуваної проблеми з дотриманням стандартів академічної та професійної етики.

РН7 – Застосовувати сучасні інструменти і технології пошуку, оброблення, аналізу й збереження даних та інформації, статистичні методи аналізу даних великого обсягу та складної структури, спеціалізовані програмне забезпечення, бази даних та інформаційні системи у науковій, викладацькій, правотворчій та правозастосовній діяльності.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ТЕМА 1. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ЯК НАУКА І НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Предмет науки та навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність». Їх місце в системі юридичних наук. Взаємозв'язок політичних і правових вчень з іншими галузями гуманітарних дисциплін і сучасними теоріями політики, права, держави та законодавства. Поняття і структура політико-правових доктрин. Періодизація історії політичних і правових вчень. Закономірності історії про державу і право і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин. Соціально-економічна обумовленість виникнення, зміни, розвитку і боротьби політичних і правових вчень. Поняття політики. Співвідношення загальнолюдського і класового в історії політичної думки. Причини і наслідки плюралізму вчень, напрямів, шкіл у політико-правовій ідеології. Методи політичних і правових вчень. Система методів (наявність великого арсеналу загальнофілософських і спеціально-наукових методів, наприклад формально-логічного, діалектичного, порівняльного, догматичного тощо). Проблема вибору найбільш оптимального та ефективного методу у процесі пізнання змісту та значення політико-правових доктрин. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в історії політичних і правових вчень.

ТЕМА 2. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ У СТАРОДАВНЬОМУ СВІТІ

Загальна характеристика політико-правової думки в країнах Стародавнього Сходу. Основні риси тогочасної суспільної свідомості: фаталізм, теократизм та абсолютне підкорення індивіда владі (деспотизм). Політична і правова думка у Стародавній Індії. Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму. Політична і правова теорія у трактаті Каутільї «Архашастра» та «Законах Ману». Політична і правова думка у Стародавньому Китаї. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право. Принципи гуманності та ритуалу. Соціально-політичні та правові ідеї Мо-цзи. Принцип природної рівності всіх людей, договірна теорія походження держави. Вчення даосизму (Лао-цзи). Теорія політики і права легістів, їх раціоналістична концепція державної влади та права. Технологія управління та здійснення влади, дотримання законності в політико-правових трактатах «Артхашастра», «Шан-цзюньшу». Даосизм як одне з впливових течій давньої китайської філософської та суспільно-політичної думки. Китайські легісти. «Книга правителя області Шан» Шан Яна. Загальна характеристика політико-правової ідеології у Стародавній Греції. Основні напрями ідеологічної боротьби і проблеми, що були в центрі уваги цієї боротьби. Основні періоди розвитку політико-правової думки в Стародавній Греції. Гомер Гесіод, Солон, Піфагор та Геракліт про роль та значення закону і законності, ґрунтованих на свободі і справедливості, у житті суспільства. Політико-правові погляди софістів. Релятивізм у поглядах софістів на державу і право. Проблема

недосконалості закону. Відмінність у поглядах старшого і молодшого покоління софістів. Політико-правові погляди Сократа. Сократ про дар управління, про законне і справедливе, справедливість як суть держави, Сократ як приклад законослухняності. Вчення Платона про державу і право. Філософська основа його поглядів на природу держави і права. Проект ідеального суспільства і держави у діалозі «Держава». Поділ людей за їх функціями і наділення відповідними правами і обов'язками. Оцінка політичних та правових ідей Платона та їх вплив на розвиток наступних політико-правових доктрин. Вчення Арістотеля про політику, державу, право. Етика як вступ в політику. Розуміння справедливості у Арістотеля. Загальна характеристика основних напрямів політичної і правової думки у Стародавньому Римі. Місце впливів грецької політичної ідеології на політико-правову думку Риму. Вчення Цицерона про державу і право. Погляди Цицера на державу як узгоджене правове спілкування громадян. Походження держави. Аналіз різних форм державного устрою, їх критерії. Погляди Цицерона на політичну нерівність. Вчення Цицерона про природне право. Розуміння історичного закону. Вимоги до закону. Проблеми міжнародного права. Римські стоїки.

ТЕМА 3. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ В СЕРЕДНІ ВІКИ

Загальна характеристика політичної і правової ідеології її основні риси та напрямки розвитку, панування теологічного світогляду. Модифікації ідей античних мислителів у галузі права і держави. Політичні і правові ідеї християнства. Еволюція християнства з опозиційної релігії в державну, зміна його політико-правової сутності. Політико-правове вчення Аврелія Августина. Єресі. Боротьба з єресями римсько-католицької церкви. Учення про рівність, принцип еквіваленту розподілу за працею, ідеї щодо спільності майна, погляд на право і свободу. Місце проблеми держави і права в теологічному світогляді. Ф. Аквінський та його вчення про походження і суть держави, три складники древньої влади. Ф. Аквінський про народний суверенітет та його межі, форми державного устрою. Ф. Аквінський про закони та їх співвідношення. Концепція права Ф. Аквінського. Середньовічні єресі. Богомільство (Болгарія), катари, альбігойці, маніхейство як вираз соціального та політичного протесту. Вчення М. Падуанського про походження держави, виборну і спадкову монархію, участь народу в законотворчості, значення закону і законності в житті суспільства. Розмежування законів світських і церковних. Теоретичне обґрунтування свободи совісті. Мусульманська правова доктрина: її роль у формуванні мусульманського права. Державна та правова думка Київської Русі. Політико-правові ідеї в «Слові про Закон і Благодать» митрополита Іларіона: ідея рівності всіх народів, уявлення про верховну владу. Погляди Кирила Туровського на співвідношення світської та церковної влади. Політична програма Володимира Мономаха.

ТЕМА 4. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ ЕПОХИ ВІДРОДЖЕННЯ І РЕФОРМАЦІЇ

Загальна характеристика епохи Відродження і Реформації. Формування юридичного світогляду – класичного світогляду буржуазії. Його зміст і прогресивний характер. Поява раціоналістичних концепцій політики. Ніколо Макіавеллі про дві рушійні сили політики, про місце індивіда та релігії в державному устрою. Погляди Макіавеллі на джерело розвитку держави, зміни її форм. Класифікація форм держави. Політико-державний ідеал Макіавеллі. Макіавеллі про методи політичної боротьби. Риси, необхідні володарю, щоб правити. Макіавеллізм. Політичні та правові ідеї Реформації: основні напрями. Основні напрями. Політико-правові погляди М. Лютера. Державно-правові погляди Т. Мюнцера та Ж. Кальвіна. Політико-правові погляди Жана Бодена. Поняття держави та її походження. Ознаки державної влади. Вчення Ж. Бодена про державний суверенітет, про суверенність влади монарха та її межі. Виникнення ідеології утопічного соціалізму. Критика Т. Мором існуючого суспільного та політичного ладу. Т. Мор про кращий політичний та економічний устрій. Завдання держави. Органи управління. Т. Кампанелла про ідеальний суспільно-політичний лад. Відношення до приватної власності. Організація державної влади та виробництва.

ТЕМА 5. ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ XVII – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ XIX СТ.

Загальна характеристика політичних та правових вчень в епоху Нового часу. Виникнення та суть правового світогляду. Нове трактування теорії природного права та суспільного договору. Політико-правові вчення в Нідерландах періоду антифеодальної революції. Гуго Гроцій про природу права, норми права. Гроцій про походження держави, суверенітет державної влади та її носіях. Принципи міжнародних відносин. Погляди на походження держави. Бенедикт Спіноза про природне право. Вчення Б. Спінози про походження держави та форми державного правління. Особливості вчення Спінози про невідчужувані права громадян і межі дії державної влади. Ставлення до форм держави. Політико-правова доктрина Р. Декарта. Основні напрями політичної і правової думки в період англійської революції XVII ст. Політико-правове вчення Т. Гоббса. Погляди на сутність, завдання і форми держави, державний суверенітет. Гоббс про співвідношення особи і держави. Політичний ідеал Т. Гоббса. Політико-правова ідеологія індепендентів (незалежних). Джон Мільтон, Джеймс Гаррінгтон і Ольджерон Сідней. Їхні погляди на організацію державної влади. Захист буржуазно-демократичних прав і свобод. Політико-правова ідеологія левеллерів (урівнювачів). Джон Лільберн про природні права людини і народний суверенітет. Погляди на організацію державної влади. Ідея розподілу владних повноважень між органами держави. Політичні та правові ідеї дігерів (копачів). Джерард Уінстенлі про шляхи перетворення політико-правового ладу. Обґрунтування класового компромісу в Англії в політико-правовому вченні Джона Локка.

ТЕМА 6. ЄВРОПЕЙСЬКА ПОЛІТИЧНА ТА ПРАВОВА ДУМКА XIX СТ.

Загальна характеристика періоду. Основні напрями політико-правової думки. Політико-правові доктрини лібералізму. Політико-правова концепція Б. Констана. Його погляди на співвідношення особи і держави. Відмінність між політикою і громадянською свободою. Захист вільної конкуренції. Розподіл влад. А. Токвіль про демократію. Співвідношення таких понять як свобода і рівність. Проблема природних прав та права, встановленого державою. Відношення до приватної власності. Межі законодавчої діяльності. Еволюція поглядів на державний устрій. Політичні свободи. Політико-правова доктрина О. Конта. Погляди на право. Відношення до воєн. Соціологічний напрям в юриспруденції. Вчення Р. Ієрінга про державу і право. Еволюція права та фактори, які на це впливають. Проблема співвідношення суб'єктивного і об'єктивного права. Г. Спенсер про два типи суспільства. Вплив типу суспільства на право та державний устрій. Політичні та особисті права. Політико-правова концепція Е. Дюркгейма про соціальну структуру суспільства та роль права у формуванні солідарного суспільства. Консервативний напрям. Політико-правова концепція анархізму. Погляди П. Прудона на соціальну революцію. Заміна політичної конституції на соціальну конституцію. Відношення до держави і права, приватної власності. М. Штірнер про державу та її відношення до індивіда. Анархістська теорія М. Бакуніна про державу та людську особистість, основний людський закон. Критика, марксистських поглядів на державу. Формування марксистської доктрини. Вчення марксизму про базу і надбудову. Класовий підхід до аналізу держави і права. Ідея революційної зміни суспільного устрою. Ідеї про відмирання держави та диктатуру пролетаріату. Загальна характеристика епохи. Ідеї солідаризму Л. Дюгі та його політико-правова концепція. Погляд Л. Дюгі на суверенітет як ознаку державної влади, обов'язки держави і права людини. Вплив доктрини синдикалістської держави на політико-правову думку першої половини ХХ ст. Неокантіанська концепція права. Р. Штамлер. Критика марксистської ідеї про базис і надбудову. Погляди Р. Штамлера на право. Ідея «природного права із змінним змістом». Психологічна теорія права. Л. Петражицький. Інтерпретація права з позиції психології індивіда. Джерела права. Погляди Л. Петражицького на реформу законодавства. Школа вільного права. Погляди Є. Ерліха на право, межі застосування закону та завдання суддів та юристів. Формування нових ідеологічних підходів. Неолібералізм та неоконсерватизм. Дж. Кейнс, Дж. Гелбрей Ф. фон Гайек, М. Фрідман. Тоталітаризм як соціальне-політичне явище. Соціологічна юриспруденція. Р. Паувд. Його погляди на мету права, нормативістська теорія Г. Кельзена. Обґрунтування «чистої теорії права». Ступінчаста концепція права. Зародження модерної української політичної і правової думки. Кирило-Мефодіївське товариство. Його програма, документи та вплив на наступний розвиток української політико-правової думки. Конституційні проекти Г. Андрузького. Політичні та правові погляди М. Костомарова. Політичні та правові погляди П. Куліша, їх еволюція. Концепція українського консерватизму. Політичні та правові погляди. Розвиток ідей українського консерватизму. С. Томашівський, В. Кучабський.

ТЕМА 7. СУЧАСНІ ПОЛІТИЧНІ ТА ПРАВОВІ ВЧЕННЯ

Загальна характеристика політичних та правових вчень на сучасному етапі розвитку суспільства. Політичні та правові вчення у європейських державах. Фундаментальне теоретичне обґрунтування шляхів побудови української суверенної правової держави. Інституціоналізація політичної науки в Україні. Наукові установи, що досліджують політичні проблеми. Нові форми політичної влади: технократія, меритократія, партократія, елітократія. Легітимність політичної влади. Поняття легітимності влади. Новітні концепції права та їх моделювання на правову реальність. Сучасні концепції обґрунтування права, які базуються на парадигмі інтерсуб'єктивності, зокрема, онтологічні і комунікативні доктрини. Специфіка функціонування правової держави у контексті формування принципово нової системи державного управління. Різновиди галузевих моделей системи українського права. Юснатуралістська модель праворозуміння: загальна характеристика. Система права в нетрадиційній парадигмі сучасного праворозуміння. Моделювання нормосфери права як прояв креативності сучасної юриспруденції.

4. СТРУКТУРА ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ

Теми та план лекційних занять

Назва теми лекційного заняття	План лекційного заняття	Кількість годин
Тема № 1. Політичні та правові вчення як наука і навчальна дисципліна	1. Поняття та завдання курсу «Політичні та правові вчення: історія та сучасність». 2. Предмет науки та навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність». 3. Методи вивчення політичних та правових вчень. 4. Періодизація історії політичних та правових вчень.	2
Тема № 5. Політичні та правові вчення XVII – першої половини XIX ст.	1. Гуманістичні і реформаційні ідеї в Україні XVI – початку XVII ст., їх зв'язок з духовною культурою Західної Європи. 2. Правові та політичні погляди Пилипа Орлика.	2

	3.Феофан Прокопович про виникнення держави і влади, «громадянський союз» і форми правління. 4.Ідеї просвітництва в Україні у творах Григорія Сковороди. 5.Яків Козельський, його правові та політичні погляди.	
Тема № 7. Сучасні політичні та правові вчення	1. Соціалістичні політико –правові вчення. 2.Позитивістський нормативізм Ганса Кельзена. 3. Правова доктрина солідаризму Леона Дюгі. 4.Психологічна теорія права Лева Йосиповича Петражицького. Інтерпретація права з позиції психології індивіда. 5. Школа «вільного права».	2

Теми практичних занять

Назва теми практичного заняття	Кількість годин
Тема № 1. Політичні та правові вчення як наука і навчальна дисципліна	2
Тема № 2. Політичні та правові вчення у стародавньому світі	2
Тема № 3. Політичні та правові вчення в середні віки	2
Тема № 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження і реформації.	2
Тема № 5. Політичні та правові вчення XVII – першої половини XIX ст.	2
Тема №7. Сучасні політичні та правові вчення	2

Теми для самостійної роботи

Назва теми самостійної роботи	Кількість годин
Тема № 1. Політичні та правові вчення як наука і навчальна дисципліна	14
Тема № 2. Політичні та правові вчення у стародавньому світі	14
Тема № 3. Політичні та правові вчення в середні віки	16
Тема № 4. Політичні та правові вчення епохи Відродження і реформації.	16
Тема № 5. Політичні та правові вчення XVII – першої половини XIX ст.	14
Тема № 6. Європейська політична та правова думка XX ст.	14
Тема №7. Сучасні політичні та правові вчення	14

5. ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ ТА ЗАВДАНЬ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ

1. Предмет науки та навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність». Їх місце в системі юридичних наук.

2. Взаємозв'язок політичних і правових вчень з іншими галузями гуманітарних дисциплін і сучасними теоріями політики, права, держави та законодавства.
3. Поняття і структура політико-правових доктрин.
4. Періодизація історії політичних і правових вчень.
5. Закономірності історії про державу і право і право. Критерії оцінки політико-правових доктрин.
6. Соціально-економічна обумовленість виникнення, зміни, розвитку і боротьби політичних і правових вчень. Поняття політики.
7. Співвідношення загальнолюдського і класового в історії політичної думки.
8. Причини і наслідки плюралізму вчень, напрямів, шкіл у політико-правовій ідеології.
9. Визначення предмета науки та навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність».
10. Методи політичних і правових вчень. Система методів (наявність великого арсеналу загальнофілософських і спеціально-наукових методів, наприклад формально-логічного, діалектичного, порівняльного, догматичного тощо).
11. Проблема вибору найбільш оптимального та ефективного методу у процесі пізнання змісту та значення політико-правових доктрин.
12. Співвідношення об'єктивного і суб'єктивного в історії політичних і правових вчень.
13. Загальна характеристика політико-правової думки в країнах Стародавнього Сходу.
14. Основні риси тогочасної суспільної свідомості: фаталізм, теократизм та абсолютне підкорення індивіда владі (деспотизм).
15. Політична і правова думка у Стародавній Індії.
16. Політико-правові ідеї брахманізму і буддизму.
17. Політична і правова теорія у трактаті Каутільї «Архашастра» та «Законах Ману».
18. Політична і правова думка у Стародавньому Китаї.
19. Вчення Конфуція про суспільство, державу і право.
20. Принципи гуманності та ритуалу.
21. Соціально-політичні та правові ідеї Мо-цзи. Принцип природної рівності всіх людей, договірна теорія походження держави.
22. Вчення даосизму (Лао-цзи). Теорія політики і права легістів, їх раціоналістична концепція державної влади та права.
23. Технологія управління та здійснення влади, дотримання законності в політико-правових трактатах «Архашастра», «Шан-цзюньшу».
24. Даосизм як одне з впливових течій давньої китайської філософської та суспільно-політичної думки.
25. Китайські легісти. «Книга правителя області Шан» Шан Яна.

26. Загальна характеристика політико-правової ідеології у Стародавній Греції.
27. Основні напрями ідеологічної боротьби і проблеми, що були в центрі уваги цієї боротьби.
28. Основні періоди розвитку політико-правової думки в Стародавній Греції.
29. Гомер Гесіод, Солон, Піфагор та Геракліт про роль та значення закону і законності, ґрунтованих на свободі і справедливості, у житті суспільства.
30. Політико-правові погляди софістів.
31. Релятивізм у поглядах софістів на державу і право.
32. Проблема недосконалості закону.
33. Відмінність у поглядах старшого і молодшого покоління софістів.
34. Політико-правові погляди Сократа. Сократ про дар управління, про законне і справедливе, справедливість як суть держави, Сократ як приклад законослухняності.
35. Вчення Платона про державу і право. Філософська основа його поглядів на природу держави і права.
36. Проєкт ідеального суспільства і держави у діалозі «Держава». Поділ людей за їх функціями і наділення відповідними правами і обов'язками.
37. Оцінка політичних та правових ідей Платона та їх вплив на розвиток наступних політико-правових доктрин.
38. Вчення Арістотеля про політику, державу, право. Етика як вступ в політику.
39. Розуміння справедливості у Арістотеля.
40. Теорія походження і природа держави.
41. Походження влади. Поняття держави, сім'ї, людини.
42. Три елементи державної влади.
43. Погляди Епікура на державну владу та політичний устрій суспільств.
44. Вчення Епікура про свободу, справедливість і право.
45. Філософська основа стоїцизму.
46. Стоїки про природний характер утворення держави. Їх погляди на громадянську належність людини, на політичну форму держави, на сім'ю.
47. Загальна характеристика основних напрямів політичної і правової думки у Стародавньому Римі.
48. Місце впливів грецької політичної ідеології на політико-правову думку Риму.
49. Вчення Цицерона про державу і право. Погляди Цицера на державу як узгоджене правове спілкування громадян. Походження держави.
50. Політичні погляди Сенеки. Сенека про «закон долі», який визначає долю людини, державних інститутів і держави загалом.
51. Ідея природної держави і природного права.
52. Погляди Епіктета на моральний обов'язок, майнову та соціальну диференціацію.
53. Моральна максима у поглядах на законність.

54. Погляди Марка Аврелія Антонія на кращий державний устрій, та загальний закон.

55. Римські юристи про природне право як складову частину діючого в державі права, їх погляд на формування загальноправових принципів і визначень.

56. Політичні та правові ідеї раннього християнства.

57. Зародження теократичних доктрин.

58. Загальна характеристика політичної і правової ідеології її основні риси та напрямки розвитку, панування теологічного світогляду.

59. Модифікації ідей античних мислителів у галузі права і держави.

60. Політичні і правові ідеї християнства.

61. Еволюція християнства з опозиційної релігії в державну, зміна його політико-правової сутності.

62. Політико-правове вчення Аврелія Августина.

63. Учення про рівність, принцип еквіваленту розподілу за працею, ідеї щодо спільності майна, погляд на право і свободу.

64. Місце проблеми держави і права в теологічному світогляді.

65. Ф. Аквінський та його вчення про походження і суть держави, три складники древньої влади.

66. Ф. Аквінський про народний суверенітет та його межі, форми державного устрою.

67. Ф. Аквінський про закони та їх співвідношення. Концепція права Ф. Аквінського.

68. Мусульманська правова доктрина: її роль у формуванні мусульманського права.

69. Державна та правова думка Київської Русі.

70. Політико-правові ідеї в «Слові про Закон і Благодать» митрополита Іларіона: ідея рівності всіх народів, уявлення про верховну владу.

71. Погляди Кирила Туровського на співвідношення світської та церковної влади.

72. Політична програма Володимира Мономаха.

73. Загальна характеристика епохи Відродження і Реформації.

74. Формування юридичного світогляду – класичного світогляду буржуазії. Його зміст і прогресивний характер. Поява раціоналістичних концепцій політики.

75. Ніколо Макіавеллі про дві рушійні сили політики, про місце індивіда та релігії в державному устрою.

76. Погляди Макіавеллі на джерело розвитку держави, зміни її форм.

77. Загальна характеристика політичних та правових вчень в епоху Нового часу.

78. Виникнення та суть правового світогляду.

79. Нове трактування теорії природного права та суспільного договору.

80. Політико-правові вчення в Нідерландах періоду антифеодальної революції.

81. Гуго Гроцій про природу права, норми права.
82. Гроцій про походження держави, суверенітет державної влади та її носія. Принципи міжнародних відносин. Погляди на походження держави.
83. Бенедикт Спіноза про природне право.
84. Вчення Б. Спінози про походження держави та форми державного правління.
85. Гуманістичні і реформаційні ідеї в Україні XVI – початку XVII ст., їх зв'язок з духовною культурою Західної Європи.
86. Ідеї про право і державу в українській полемічній літературі.
87. Правові та політичні погляди Івана Вишенського.
88. Ідеї про право і державу в творах Петра Могили.
89. Погляди Богдана Хмельницького на право і державу.
90. Основні напрями в німецькій політико-правовій думці кінця XVII — початку XIX ст. Загальна характеристика.
91. Вчення І. Канта про державу і право. Зв'язок політичного і правового вчення з етикою. Категоричний імператив І. Канта.
92. Погляди І. Канта на природне право та походження держави. Поділ громадян на активних і пасивних.
93. Загальна характеристика політико-правових вчень XX ст.
94. Ідеї солідаризму Л. Дюгі та його політико-правова концепція.
95. Погляд Л. Дюгі на суверенітет як ознаку державної влади, обов'язки держави і права людини.
96. Вплив доктрини синдикалістської держави на політико-правову думку першої половини XX ст.
97. Неокантіанська концепція права. Р. Штамлер. Критика марксистської ідеї про базис і надбудову.
98. Погляди Р. Штамлера на право. Ідея «природного права із змінним змістом». Психологічна теорія права.
99. Погляди Л. Петражицького на реформу законодавства. Школа вільного права.
100. Погляди Є. Ерліха на право, межі застосування закону та завдання суддів та юристів. Формування нових ідеологічних підходів.
101. Неолібералізм та неоконсерватизм.
102. Соціологічна юриспруденція.
103. Р. Паувд. Його погляди на мету права.
104. Нормативістська теорія Г. Кельзена. Обґрунтування «чистої теорії права».
105. Ступінчаста концепція права.
106. Зародження модерної української політичної і правової думки.
107. Кирило-Мефодіївське товариство. Його програма, документи та вплив на наступний розвиток української політико-правової думки.
108. Конституційні проекти Г. Андрузького.
109. Політичні та правові погляди М. Костомарова.
110. Політичні та правові погляди П. Куліша, їх еволюція.

111. Концепція українського консерватизму.
112. Політичні та правові погляди.
113. Загальна характеристика політичних та правових вчень на сучасному етапі розвитку суспільства.
114. Політичні та правові вчення у європейських державах.
115. Фундаментальне теоретичне обґрунтування шляхів побудови української суверенної правової держави.
116. Інституціоналізація політичної науки в Україні.
117. Наукові установи, що досліджують політичні проблеми.
118. Нові форми політичної влади: технократія, меритократія, партократія, елітократія.
119. Легітимність політичної влади.
120. Поняття легітимності влади.
121. Новітні концепції права та їх моделювання на правову реальність.
122. Сучасні концепції обґрунтування права, які базуються на парадигмі інтерсуб'єктивності, зокрема, онтологічні і комунікативні доктрини.
123. Специфіка функціонування правової держави у контексті формування принципово нової системи державного управління.
124. Різновиди галузевих моделей системи українського права.
125. Юснатуралістська модель праворозуміння: загальна характеристика.
126. Система права в нетрадиційній парадигмі сучасного праворозуміння.
127. Моделювання нормосфери права як прояв креативності сучасної юриспруденції.

6. КРИТЕРІЙ ТА ЗАСОБИ ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ НАВЧАННЯ

Для навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: залік, стандартизовані тести, есе, презентації результатів виконаних завдань та досліджень, студентські презентації та виступи на наукових заходах.

Підсумковий семестровий контроль успішності проводиться у формі заліку з відповідної освітньої компоненти або його окремої завершеної частини в обсязі навчального матеріалу, визначеного робочою навчальною програмою, і у строки, встановлені навчальним планом та розкладом.

Підсумковий семестровий контроль буде сформовано з 30-ти білетів за єдиним принципом: кожен білет містить теоретичну частину. Теоретична частина містить два питання. Максимальний час для підготовки до заліку дається – 30 хвилин. Кожне питання викладачем оцінюється окремо. Максимальна кількість балів за підсумковий контроль не більше 50 балів.

У разі настання обставин непереборної сили (форсмажорних обставин) контрольні заходи можуть проводитися з використанням технологій дистанційного навчання. Системою буде обрано по 50 тестових питань з дисципліни, кожне з яких оцінено у 1 бал. Відведений час для проходження тесту

– 100 хвилин. Максимально можливий результат особи, яка складає підсумковий семестровий контроль за відповіді на тестові запитання може скласти 50 балів. Відповідь на кожне з запитань оцінюється в 0 або 1 тестових балів: якщо вказано правильну відповідь – 1 бал; неправильну відповідь – 0 балів.

При оголошенні сигналу «Повітряна тривога» здобувачі вищої освіти залишають роботи в аудиторії та проходять у сховище до сигналу «Відбій повітряної тривоги». Час «Повітряної тривоги» не враховується у загальний термін підсумкового контролю.

ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота/ Індивідуальна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 40	≤ 10	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ		
Поточний контроль (ПК)		Підсумковий контроль
Аудиторна робота	Самостійна робота/ Індивідуальна робота	Залік (З) / ЕКЗАМЕН (Е)
≤ 20	≤ 30	
≤ 50		≤ 50
Підсумкова оцінка у випадку заліку (П) = ПК + З ≤ 100		
Підсумкова оцінка у випадку складання екзамену (П) = ПК + Е ≤ 100		

**Критерії оцінювання аудиторної роботи здобувачів вищої освіти
(денна та заочна форми навчання)**

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
5	Високий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; на високому рівні сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані в повному обсязі. Під час заняття

БАЛИ	ПОЯСНЕННЯ
	продемонстрована стабільна активність та ініціативність. Відповіді на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань ґрунтується на глибокому знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики.
4	Невисокий рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, засвоєні у повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички та вміння; всі передбачені планом заняття навчальні завдання виконані в повному обсязі з неістотними неточностями . Під час заняття продемонстрована ініціативність. Відповіді на питання, розв'язання практичних завдань, висловлення власної думки стосовно дискусійних питань переважно ґрунтується на знанні чинного законодавства, теорії та правозастосовної практики
3	Достатній рівень компетентностей. Питання, винесені на розгляд, у цілому засвоєні ; практичні навички та вміння мають поверхневий характер , потребують подальшого напрацювання та закріплення; навчальні завдання, передбачені планом заняття, виконані, деякі види завдань виконані з помилками
2	Недостатній рівень Питання, винесені на розгляд, засвоєні частково, прогалини у знаннях не носять істотного характеру ; практичні навички та вміння сформовані недостатньо ; більшість навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять істотні помилки , які потребують подальшого усунення
1	Мінімальний рівень компетентностей. Студент, слухач не готовий до заняття, не знає більшої частини програмного матеріалу, з труднощами виконує завдання, невпевнено відтворює терміни і поняття, що розглядалися під час заняття, допускає змістовні помилки, не володіє відповідними вміннями і навичками, необхідними для розв'язання професійних завдань
0	Незадовільний рівень компетентностей. Відсутність на занятті.

**Критерії оцінювання самостійної роботи
(денна форма навчання)**

Максимум 10 балів	
Виконання самостійних завдань (за погодженням з викладачем та відповідно до програми курсу)	10
Підготовка тез наукових доповідей, статей та участь у конференціях, круглих столах	до 10 балів

**Критерії оцінювання самостійної роботи
(заочна форма навчання)**

Максимум 30 балів

Виконання самостійних завдань (за погодженням з викладачем та відповідно до програми курсу)	20
Підготовка тез наукових доповідей, статей та участь у конференціях, круглих столах	до 30 балів

Критерії оцінювання підсумкового контролю (залік/екзамен)

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ECTS	
	Залік	Екзамен/ диференційований залік	Оцінка	Пояснення
90-100	зараховано	Відмінно	A	« Відмінно » - теоретичний зміст курсу засвоєний у повному обсязі; сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані в повному обсязі.
83-89		Добре	B	« Дуже добре » - теоретичний зміст курсу засвоєний в повному обсязі; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання більшості з них оцінена кількістю балів, близько до максимальної.
75-82			C	« Добре » - теоретичний зміст курсу засвоєний цілком; в основному сформовані практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; всі навчальні завдання, передбачені РПНД, виконані, якість виконання жодного з них не оцінена мінімальною кількістю балів, деякі види завдань виконані з помилками.
68-74		Задовільно	D	« Задовільно » - теоретичний зміст курсу засвоєний не повністю; але прогалини не носять істотного характеру; в основному сформовані необхідні практичні навички роботи із засвоєним матеріалом; більшість передбачених РПНД навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань містять помилки.
60-67			E	« Достатньо » - теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовано деякі практичні навички роботи; частина передбачених РПНД навчальних завдань не виконані або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.
35-59	не	Не задовільно	FX	« Умовно незадовільно » - теоретичний зміст курсу засвоєний частково; не сформовані необхідні практичні навички роботи; більшість навчальних завдань не виконано або якість їх виконання оцінено кількістю балів, близько до мінімальної; при додатковій самостійній роботі над матеріалом

				курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання).
1-34			Ф	« Безумовно незадовільно » - теоретичний зміст курсу не засвоєний; не сформовані необхідні практичні навички роботи; всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки або не виконані взагалі; додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не призведе до значного підвищення якості виконання навчальних завдань.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧЕНО НАВЧАЛЬНОЮ ДИСЦИПЛІНОЮ

Інформаційне та методичне забезпечення навчальної дисципліни мапи, схеми та таблиці, презентації, відео, аудіо програвач, крейдово-магнітна дошка, проектор.

Для навчальної дисципліни «Політичні та правові вчення: історія та сучасність» засобами діагностики знань (успішності навчання) виступають: семінарські та практичні заняття, виконання індивідуальних завдань, перевірка самостійної роботи, модульний контроль, залік.

8.ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основні нормативні акти:

- Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами внесеними Законом України «Про внесення змін до статті 80 Конституції України (щодо недоторканності народних депутатів України)» від 03 вересня 2019 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2019. № 38. Ст. 160.).

- акти міжнародного права:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року. *Офіційний вісник України*. 2008. № 93.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998 р. № 13.

3. Європейська конвенція про громадянство від 7 листопада 1997 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2008. № 13. Ст. 359.

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року. *Офіційний вісник України*. 1998. № 13.

5. Європейська Конвенція про громадянство. Міжнародний договір від 7 листопада 1997 року (Витяг). *Бюлетень законодавства і юридичної практики України*. 2001. № 11. с. 69-77.

6. Конвенція про статус біженців від 28 липня 1951 року. URL: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/995_011

7. Конвенція про статус апатридів. Міжнародний договір від 28 вересня 1954 року. *Офіційний вісник України*. 2013. № 51 / № 12. ст. 450. Стор. 447. Ст. 1875.

- закони:

1. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 35, 35-36, 37. Ст. 446

2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 1984. № 51. Ст. 1122.

3. Кримінальний кодекс України від 4 квітня 2001 року (зі змінами і допов.) *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25. Ст. 131.

4. Про Автономну Республіку Крим : Закон України від 17 березня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 11 Ст. 69.

5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

6. Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим : Закон України від 10 лютого 1998 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1998. № 29. Ст. 191.

7. Про Вищу раду правосуддя : Закон України від 21 грудня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 7-8. Ст. 50.

8. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 13. Ст. 65.

9. Про Державний Гімн України : Закон України від 6 березня 2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 24. Ст. 163.

10. Про державний кордон України : Закон України від 4 листопада 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 2. Ст. 5.

11. Про державну службу : Закон України від 10 грудня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 4. Ст. 60.

12. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2005. № 52. Ст. 561.

13. Про Збройні Сили України : Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 108.

14. Про Кабінет Міністрів України : Закон України від 27 лютого 2014 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2014. № 20. Ст. 619.

15. Про комітети Верховної Ради України : Закон України від 4 квітня 1995 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 19. Ст. 134.

16. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

17. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 24. Ст. 170.
18. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 20-21. Ст. 190.
19. Про основні засади молодіжної політики: Закон України від 27 квітня 2021 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2021, № 28, ст. 233.
20. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26 листопада 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 3. Ст. 25.
21. Про національну безпеку: Закон України від 21 червня 2018 року (зі змінами і допов.). *Офіційний вісник України*. 2018. № 55. Ст. 51.
22. Про національні меншини в Україні : Закон України від 25 червня 1992 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 36. Ст. 529.
23. Про оборону України : Закон України від 6 грудня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 9. Ст. 106.
24. Про Рахункову палату : Закон України від 02 липня 2015 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2015. № 36. Ст. 360.
25. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні : Закон України від 11 грудня 2003 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 15. Ст. 232.
26. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23 квітня 1991 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 25. Ст. 283.
27. Про статус депутатів місцевих рад : Закон України від 11 липня 2002 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 40. Ст. 290.
28. Про статус народного депутата України : Закон України від 17 листопада 1992 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 3. Ст. 17.
29. Про столицю України місто-герой Київ : Закон України від 15 січня 1999 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 1999. № 11. Ст. 79.
30. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02 червня 2016 року (зі змінами і допов.). *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 31. Ст. 545.

Підручники:

1. Бисага Ю., Петрецька Н. Права людини в національному та європейському контекстах : підручник. Херсон: Гельветика, 2018. 482 с.
2. Волошин Ю. О., Папаяні С. В. Зовнішня політика України в умовах європейської інтеграції: проблеми конституційно-правового забезпечення. Одеса: Фенікс, 2015. 231 с.

3. Головін А. С. Права людини: інтерпретаційна діяльність Конституційного Суду України: підруч. 2-е вид, допов. та перероб. Київ: Логос, 2017. 398 с.
4. Кельман М.С. Загальна теорія держави і права: підручник. Київ: Кондор, 2018. 716 с.
5. Конституційне право України: підруч. 8-е вид. перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 410 с.
6. Конституційне право: підручник / [О. С. Бакумов та ін.]; за заг. ред. О. С. Бакумова, Т. І. Гудзь, М. І. Марчука. Харків: Харків. нац. ун-т внутр. справ, 2019. 483 с.
7. Сухонос В.В. Теорія держави і права: підручник. Суми: Університетська книга. 2018. 544 с.

Навчальні посібники, інші дидактичні та методичні матеріали:

1. Адміністративно-територіальний устрій країн Європейського Союзу: навч. посіб. / Авт.-упоряд.: М. О. Баймуратов та ін.; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка, М. К. Орлатого. Київ: НАДУ, 2015. 625 с.
2. Аніщук Н. В., Афанасьєва М. В., Бакаянова Н. М. Проблеми сучасної конституціоналістики: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 524 с.
3. Васильченко Г. Планування розвитку територіальних громад: навч. посіб. Київ: ВІ ЕН ЕЙ, 2015. 256 с.
4. Каркач П. М. Функції прокуратури України: навч. посіб. Харків: Право, 2015. 247 с.
5. Конституційне право України: прагматичний курс: навч. посіб. / М. В. Афанасьєва, Ю. Ю. Бальцій, Ю. Д. Батан [та ін.]; за заг. ред. М. В. Афанасьєвої, А. А. Єзерова. Одеса: Юридична література, 2017. 256 с.
6. Конституційні засади сучасного державотворення: навч. посіб. у питаннях і відповідях / Т. Є. Кагановська та ін.; за ред. Т. Є. Кагановської. Харків: Право, 2017. 303 с.
7. Кормич А. І., Краснопольська Т. М. Історія політичних вчень : навчально-методичний посібник. Одеса, 2022.
8. Луць Л.А. Загальна теорія держави та права: навч. посібник. Київ: Атіка, 2018. 412 с.
9. Мальчин Ю. М. Історія місцевого самоврядування України: навч. посіб. Київ: АМУ, 2015. 296 с.
10. Моделі та методи стратегічного управління в органах виконавчої влади України: навч. посіб. Чернігів: ЧНТУ, 2018. 152 с.
11. Мушенко В. В. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2016. 227 с.
12. Наливайко Л. Р., Касяненко Є. В., Обушко В. В., Сеньків О. М., Чепік-

Трегубенко О. С. Конституційне право України в тестових завданнях: навч. посіб. Дніпропетровськ: Дніпр. держ. ун-т внутр. справ, 2016. 432 с.

13. Нестерович В. Ф. Практикум з Конституційного права України: практик. посіб. Київ: Ліра-К, 2018. 640 с.

14. Савич С. С., Попов А. А., Пашук Т. В. Судочинство у Європейському суді з прав людини: навч. посіб. Луцьк: Вежа-Друк, 2017. 163 с.

15. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: посібник. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.

16. Селіванов А. О. Конституційне правосуддя в Україні (авторський спецкурс): навч.-метод. посіб. Харків; Київ: Логос, 2017. 91 с.

17. Совгиря О. В., Шукліна Н. Г. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 556 с.

Монографії та інші наукові видання:

1. Boguta E., Bogomolova V. Definierea conceptului de autoritate judecătorească în contextul reglementărilor constituționale. *Legea si Viata*. 2016. № 11, ч. 1. С. 23-26.

2. Narasymiv O. Progress of implementation by Ukraine the ECHR decisions, in which the shortcomings of legislation in the field of constitutional law were indicated. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 68-72.

3. Kolodkina A., Lazarenko V., Ponomarev O. State financial control: problems and solutions. *Sciences of Europe*. 2016. № 9, ч. 3. С. 25-28.

4. Kroytor V. Combining of the free exercise of material and procedural rights by the parties to legal proceedings with procedural activity of the court as a principle of civil judicial proceedings: concept and maintenance. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. С. 60-67.

5. Kuzmenko N. Legal effects of unlawful local government acts. *Legea si Viata*. 2017. № 8, ч. 2. С. 81-86.

6. Nalyvaiko L. R., Oreshkova A. F. Mass Media as Actors of Public Control over the Activities of Judicial Authorities. *Журнал східноєвропейського права*. 2018. № 47. С. 16-24.

7. Poledník P. Zamyšlení se nad oděvem advokáta v České republice. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 1, ч. 1. С. 12-13.

8. Railean P. Aportul curții constituționale la asigurarea constituționalității în statul de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 6, ч. 1. С. 10-15.

9. Spanu I., Lupu C. Esența și menirea justiției constituționale într-un stat de drept. *Legea si Viata*. 2017. № 3, ч. 1. С. 18-23.

10. Timoshenko A., Zinchenko O. The legal nature of settlement agreement in the civil and arbitration procedure. *Sciences of Europe*. 2016. № 10, ч. 1. С. 57-60.

11. Андрусів Л. М. Оприлюднення нормативно-правових актів як стадія правотворчості. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. № 3. С. 3-5.

12. Антошкіна В. Ретроспективний аналіз становлення та розвитку

тлумачення правових норм крізь призму епох. *Право України*. 2017. № 3. С. 126-136.

13. Багрій О. І. Доктрина верховенства Конституції України (за матеріалами практики Конституційного Суду України): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Ужгород, 2016. 16 с.

14. Бариська Я. О., Попович Т. П. Джерела права у зарубіжній правовій доктрині. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 6. С. 15-17.

15. Баталов О.А. Гібридний варіант переходу України з периферії світо-економіки до напівпериферії. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2020. № 38. С. 52-56.

16. Батанов О. Конституційне забезпечення організації місцевого самоврядування в Україні: проблеми формування та шляхи розвитку. *Право України*. 2016. № 6. С. 60-69.

17. Бевзенко В. Адміністративна юрисдикція та Кодекс адміністративного судочинства України у редакції 2017 р.: розв'язання проблеми по-новому чи неподолані виклики минулого? *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 11-25.

18. Берназюк І. М. До питання класифікації стратегічних актів. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2016. № 5. С. 27-31.

19. Берназюк Я. О. Форми участі інститутів громадянського суспільства у нормотворчому процесі. *Конституційно-правові академічні студії*. 2017. Вип. 1. С. 43-51.

20. Белов Д., Жежихова М. Роль і місце інституту адвокатури в механізмі захисту прав і свобод людини і громадянина. *Visegrad Journal on Human Rights*. 2016. № 5, ч. 1. С. 19-25.

21. Бисага Ю.М., Фаловська І.М., Бисага Ю.Ю., Коцкулич В.В. Конституційний принцип рівності: правозастосовчі аспекти : монографія. Херсон: Гельветика, 2018. 204 с.

22. Білак М. Подвійні стандарти застосування Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Європейського суду з прав людини судами України. *Право України*. 2018. Вип. 2. С. 170-184.

23. Бобрик В. І. Методологічні підходи до поняття "диференціація" в юридичній науці. *Приватне право і підприємництво*. 2018. Вип. 18. С. 14-18.

24. Богданевич Т. С. Тлумачення положень Європейської конвенції з прав людини та рішень Європейського суду з прав людини в діяльності Конституційного Суду України. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 52-54.

25. Богуцька Н. М. Методологічне значення юридичних конструкцій у контексті методу правознавства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 10-17.

26. Бойко В. І. Застосовність статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод при розгляді справ про адміністративні правопорушення. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2016. № 2 (85). С. 59-71.

27. Болокан І. В. Загальні ознаки реалізації адміністративно-правових

норм. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2017. Спеціальний випуск, ч. 1. С. 112-116.

28. Болокан І. В. Реалізація норм адміністративного права: проблемні питання теорії та практики: автор. дис. ... д-ра юрид. наук. Запоріжжя, 2017. 32 с.

29. Болокан І. В. Теорія реалізації норм адміністративного права: моногр. Запоріжжя: Гельветика, 2017. 559 с.

30. Братасюк М. Правова нормотворчість: проблема якісного виміру. Актуальні проблеми правознавства. 2019. Вип. 2. С. 5-12.

31. Гайко О.С. Демографічні процеси в сучасному світі як чинник міжнародної безпеки. Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Питання політології». 2020. № 38. С. 83-88.

32. Гальченко М. С. Методологічна природа мислення в еволюції пізнавальних дискурсів. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 251-255.

33. Ганзенко О. О. Система засобів нормотворчої техніки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Юридичні науки. 2016. Вип. 4(1). С. 7-11.

34. Грищук О. В., Заболотна Н. Я. Юридична техніка творення та тлумачення нормативно-правових договорів: теоретико-правовий вимір: моногр. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. і права, 2017. 213 с.

35. Гуйван П. Д. Проблеми правозастосування матеріальних темпоральних норм в Україні. Судова та слідча практика в Україні. 2017. Вип. 5. С. 80-87.

36. Гуйван П. Д. Юридична визначеність правозастосування за європейськими принципами. Часопис Київського університету права. 2017. № 3. С. 276-281.

37. Дергільова О. Г. Правові акти: поняття, класифікація та соціальне призначення. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції. 2016. № 3. С. 3-8.

38. Заграй І. С. Про деякі питання нормотворчості органів місцевої влади. Бюлетень Мін'юсту України. 2019. № 4. С. 28-30.

39. Зякун А. І., Дегтяр Р. О. Методологічні основи юридичної психології як науки. *Правові горизонти*. 2017. Вип. 6. С. 7-10.

Інші джерела:

1. Гуцало Л. ГЕНЕЗА ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В СТАРОДАВНІЙ ГРЕЦІЇ. *Litopys Volyni*. 2022. № 26. С. 199–204. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2022.26.32>

2. Кагадій М. І. Конституції зарубіжних країн близького зарубіжжя як об'єкт порівняльного правознавства. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 31. С. 53-59.

3. Кельман М. С., Кельман Р. М. Методологія як форма мислення. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Серія: Юридичні науки*. 2017. Вип. 5. С. 38-44.

4. Клімова С. М. Недоліки юридичної техніки викладення окремих норм

- Бюджетного кодексу України. Проблеми законності. 2017. Вип. 138. С. 78-88.
5. Ковальчук С. О. Методологія вчення про речові докази у кримінальному процесі. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького*. Серія: Право. 2017. № 4. С. 184-190.
 6. Колісник В. Перманентні проблеми конституційного регулювання державно-владних відносин. *Право України*. 2016. № 6. С. 52-59.
 7. Копитова О. С. Елементи судового правозастосування: загальнотеоретичні аспекти. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2018. № 4. С. 159-169.
 8. Корнієнко М. В. Принципи права в розв'язанні проблем конкуренції правових норм, юридичних фікцій і колізій. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. 2017. Вип. 1(1). С. 7-11.
 9. Косович В. Юридичний техніко-технологічний інструментарій та верховенство права (методологія дослідження). *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2018. Вип. 66. С. 14-26.
 10. Костюк О. М. Теоретико-правові засади нормативного тлумачення: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 16 с.
 11. Косцова І. П. Системне тлумачення норм права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 20 с.
 12. Кохан Н. В. Зміст поняття правозастосування. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2019. Вип. 50. С. 145-158.
 13. Кохан Н. В. Юридичний механізм правозастосування у науці трудового права. *Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України*. 2017. Вип. 45. С. 196-203.
 14. Кравчук А. Адміністративна юстиція в контексті конституційної реформи. *Право України*. 2016. № 2. С. 45-49.
 15. Кукарцев О. В. Значення методу типологізації у методології порівняльного історико-соціологічного дослідження імперій Ш. Айзенштадта. *Гілея*. 2018. Вип. 131. С. 387-391.
 16. Куц О., Чешко В. Трансбіополітика: онтологія та метатеорія керованої еволюції. *Epistemological Studies in Philosophy, Social and Political Sciences*. 2021. № 4 (1). С. 84-94.
 17. Кучеренко Д. С. Правничі поняття і термінологія у методології юридичної науки. *Вісник Запорізького національного університету*. Серія: Юридичні науки. 2017. № 2. С. 30-38.
 18. Кучук А. М. Феномен правового поліцентризму: загальнотеоретичний і методологічний аспекти: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. Івано-Франківськ, 2017. 36 с.
 19. Кучук А. М. Юридична техніка як засіб ефективності правових актів. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2017. № 1. С. 90-97.
 20. Левенець Б. Б. Проблема виокремлення стадій судового правозастосування. *Правова держава*. 2019. Вип. 30. С. 507-513.

21. Литвин І. І. Нормативно-правові акти, що регулюють адміністративні правовідносини у сфері надання освітніх послуг. Прикарпатський юридичний вісник. 2016. № 1. С. 156-159.

22. Макушев П. В., Хрідочкін А. В. Теорія правозастосування: навч. посіб. Дніпро: Гельветика, 2018. 360 с.

23. Малярчук Л. Порівняльний аналіз заяв до Європейського Суду з прав людини та конституційної скарги до конституційного трибуналу Польщі. *Evropský politický a law diskurz*. 2016. Svazek 3., 1. vydání. С. 8-15.

24. Мандель Р. До розуміння принципів права. *Sciences of Europe*. 2016. № 4, ч. 2. С. 100-103.

25. Мандюк О. О. Введення в дію індивідуальних адміністративних актів. Журнал східноєвропейського права. 2016. № 27. С. 151-156.

26. Мандюк О. О. Історія становлення та розвитку поняття індивідуальних адміністративних актів в українській адміністративно-правовій науці. Журнал східноєвропейського права. 2017. № 45. С. 78-87.

27. Марущак О. А. До питання про класифікацію функцій сучасної держави. *Правовий часопис Донбасу*. 2019. № 4. С. 25-31.

28. Марущак О. А. Формування та становлення наукової категорії «функції держави». *Форум права*. 2019. № 2. С. 59-69.

29. Опанасюк В. В. Класифікація функцій держави: традиційні підстави в змінених умовах. *Держава і право. Серія : Політичні науки*. 2019. Вип. 83. С. 115-127.

30. Павличенко О. В. Юридичні фікції у приватному праві України. Судова апеляція. 2017. № 1. С. 99-106.

31. Писаренко Н. Б. Межі судового контролю щодо дискреційних адміністративних актів: практика Європейського суду з прав людини та українські реалії. Вісник Національної академії правових наук України. 2017. № 1 (88). С. 109-119.

32. Погорелова З. О. Природа нормотворчої діяльності української держави. *Правова держава*. 2019. № 36. С. 19-25.

33. Сосновська О. О. Поняття економічної безпеки підприємства в контексті різних методологічних підходів. *Бізнес Інформ*. 2018. № 3. С. 443-448.

34. Сосновська О. О. Синтез методологічних підходів як основа пізнання сутності економічної безпеки підприємства. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2018. № 1. С. 207-220.

35. Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації: щорічник наукових праць студентів та викладачів кафедри філософії та політології Тернопільського національного економічного університету / відп. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль: ТНЕУ, 2020. – 526 с.

36. Теорія та практика правозастосування у тестових завданнях: навч. посіб. / Л. Р. Наливайко, Р. З. Голобутовський, Е. В. Звягіна, І. С. Кузьміна, О. І. Наливайко, О. С. Чепік-Трегубенко; за заг. ред. Л. Р. Наливайко. Київ: Хай-Тек Прес, 2017. 316 с.

37. Тихомиров О. Д. Проблеми компаративної саморефлексії

порівняльного правознавства як юридичної компаративістики. *Право України*. 2019. № 3. С. 30-48.

38. Удовика Л. Г. Формування теорії правової системи у юридичній науці (частина 1). *Часопис Київського університету права*. 2019. № 3. С. 12-20.

Інтернет-ресурси:

- 1.1 <http://www.president.gov.ua/> - Офіційний сайт Президента України;
- 1.2 <http://www.rada.gov.ua/> – Офіційний портал Верховної ради України;
- 1.3 <http://www.kmu.gov.ua/> – Офіційний портал Кабінету міністрів України;
- 1.4 <http://vkksu.gov.ua/> – Офіційний сайт Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- 1.5 <http://reyestr.court.gov.ua> – Офіційний сайт єдиного державного реєстру судових рішень України";
- 1.6 <http://www.rada.kiev.ua/laws/pravo/all/sites.htm> – перелік серверів державних органів на сайті Верховної Ради України;
- 1.7 <http://www.scourt.gov.ua/> – Офіційний сайт Верховного Суду України;
- 1.8 <http://www.minjust.gov.ua/> – Офіційний сайт Міністерства юстиції України;
- 1.9 <http://www.constcourt.gov.ua/> – Офіційний сайт Конституційного Суду України;
- 1.10 <http://www.cvk.ukrpack.net/> – Офіційний сайт Центральної виборчої комісії.

**Завідувач кафедри
теорії держави та права**

Ольга КУЛІНІЧ

